

PLAUSIBLA förklaringar brukar prof. Thors ofta komma med, i dag är själva ordet plausibel på tapeten, likaså örngott och träsk och en del dialektala särdrag.

En läsare undrar, vad ordet **plausibel** betyder. Det betyder "antaglig, trolig", t.ex. "en plausibel teori". Ordet kommer egentligen från latinets och är besläktat med **applådera**.

Samme läsare har lagt märke till att det föremål som kallas **dynvar** hos oss, i Sverige har benämningen **örngott** och funderar över förleden i **örngott**.

Både **dynvar** och **örngott** är gamla svenska ord, men betydelsen "överdrag" (var) till en sängkudde återges på olika sätt i Sverige och hos oss. Förleden i **örngott** innehåller en gammal genitiv pluralis till **öra**, ursprunget till senare leden är omstritt.

□

Rätt nyligen, den 24 maj, behandlades uttrycket i **jåns** "nyligen" i spalten. Jag nämnde då att i **jåns** går tillbaka på det fornsvenska i **adans** "nyss". — En läsare säger att han har hört uppges, att uttrycket härstammar från tyskans **jüngst** "förr". Likheten beror enligt min fasta mening på en slump. Uttalsformen "i jånst" har ett i svenskan tillagt t. Man kan jämföra andra uttryck med "tillagt t", bl.a. det dialektala i **morost** "i morse", "nästa morgon", som motsvarar riksspråkets i **morgon**, men har ett "tillagt t".

□

En tredje läsare har fäst sig vid en del drag i östnyländska mål. Hon har bl.a. uppmärksammat uttalet av **kyrka** och **käring** med k i början, av **skjorta** med uttalet skj- i ordbörjan och av **gädda** med "hårt" g.

Allt detta är rester av det ursprungliga uttalet i svenskan över huvud taget, vilket har kommit att fortleva i ålderdomliga dialekter. Man kan överlag säga, att finlandssvenska bygdemål har kvar rätt många ålderdomliga drag — men det betyder inte att de är helt utan nyare egenheter. Allmänt taget var olikheten socknarna emellan större för ett par generationer sedan.

Ett allmänt drag i våra dialekter är diftongerna, t.ex. **bein** "ben", **röys** "röse" och **göuk** "gök". Det är äldre än riksspråkets uttal med lång vokal. Ibland insmyger sig "felaktigheter", falska ålderdomligheter som det "ja kveit inga", vilket frågeställaren nämner. Vet har inte kv- i ordbörjan, i motsats till kvit "vit" i många mål; ordet lydde ursprungligen **hvit** och skrevs så ända till 1906.

En fjärde läsare har fäst sig vid det förhållandet, att vissa stora sjöar kallas **träsk**, t.ex. **Ule träsk**.

I mellersta och norra Sverige betyder **träsk** "sumpmark, moras", men i Norrland och hos oss används ordet om sjöar, t.ex. **Torneträsk** i Sverige. Ursprunget till ordet **träsk** och dess grundbetydelse är inte säkert klarlagda och somliga har ansett att ordet vore inlånat.

Carl-Eric Thors

RAR i betydelsen **snäll**, ett **RART** barn t.ex., är speciellt svenskt, noterar professorn bl.a. På norska är samma rara unge **UNDERLIG**.

"Varifrån härstammar underliga supinumformer som **läggi** 'sätti', **ställa**, som ibland har förekommit (i Åbo) i dagligt tal", frågar några undrande åbabor.

Sådana former förekommer rätt mycket i Nylands och Åbolands dialekter. De beror på inflytande från ändelsen -it i de ganska talrika s.k. starka verben, som ju är vanliga både i högspråk och dialekter (t.ex. **farra** — **for** — **farit**).

"Varför får man inte säga **saltig**, när **giftig** är tillåtet enligt ordlista", frågar samma läsare.

Det stämmer, att kända ordlistor som Svenska Akademiens **ipte** upptar ordet **saltig**, men självfallet huvudformen **salt**, medan **saltig** upptas i Illustrerad svensk ordbok, märkligt nog med uppgiften, att det är "skönlitterärt, mindre brukligt". — Jag tycker inte att man behöver undvika ordet **saltig**. Det brukas väl inte av alla (det tillhör t.ex. inte mitt eget ordförråd), men ordets innebörd torde vara helt klar för de flesta.

En annan läsare undrar varifrån ordet **tupplur** kommer. — **Tupplur** — som är ett allmänt svenskt ord — innehåller det vanliga ordet **tupp**, och ordets egentliga innebörd är "sova som en tupp". I många språk uppfattas **tuppen** som en särskilt vaksam fågel, så t.ex. i engelskan.

Samma läsare vill veta, om det borde heta **se något i TV**, **läsa något i tidningen**, alltså med prepositionen **i**, eller om **på** också kan användas i sådana uttryck.

Också för mig är det naturliga uttrycket **se något i TV**, **läsa något i tidningen**. Ett "på tidningen" känns för mig som ett språkfel.

Sommaren är nästan förbi, men jag tackar ändå för sommarhälsningarna.

□

En annan läsare vill veta, vad som menas med **en rar växt**. "Betyder **rar** här detsamma som i **ett rart barn**?"

En rar växt är ovanlig, sällsynt. Den betydelsen av **rar** är vanlig inte bara i grundspråket (latin), utan också i moderna språk som engelskan. Betydelsen "snäll" (och liknande) är speciellt svensk (t.ex. i ett så närstående språk som norskan är **rar** "underlig").

Carl-Eric Thors